

*УРКЕВИЧ Віталій Юрійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри земельного та аграрного права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРО ПРИНЦИПИ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ Й ЄС

Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії й їхніми державами-членами (далі – Угода про асоціацію), вчинену у частині політичних положень (преамбула, стаття 1, розділи I, II, VII) 21 березня 2014 р. та у частині торговельно-економічних і галузевих положень (розділи III, IV, V, VI) 27 червня 2014 р. в м. Брюсселі було ратифіковано Законом України від 16 вересня 2014 р., № 1678-VII. Згідно ст. 404 цього документу, співробітництво у сфері сільського господарства охоплює в тому числі й заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва.

Як відомо, в Україні правові й економічні основи виробництва й обігу органічної сільськогосподарської продукції та сировини, функціонування ринку органічної продукції регламентовано Законом України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р., № 425-VII (далі – Закон). На рівні ж Євросоюзу відповідні суспільні відносини регламентовано Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄЕС) № 2092/91. Розглянемо принципи виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні й ЄС.

Згідно зі ст. 4 Закону «Принципи виробництва, зберігання, перевезення та реалізації органічної продукції (сировини)» такі принципи поділено на загальні й спеціальні. Перші з них виступають засадничими вимогами організації будь-якого органічного виробництва, є загальними положеннями, а спеціальні стосуються виробництва (переробки, перевезення, реалізації) органічної сільськогосподарської продукції окремих видів – рослинницької, тваринницької та ін.

Так, загальними національними принципами виробництва, зберігання, перевезення та реалізації органічної продукції (сировини) є такі принципи: (а) добровільності; (б) рівності прав суб'єктів господарювання, які здійснюють виробництво, зберігання, перевезення та реалізацію органічної продукції (сировини); (в) раціонального використання природних ресурсів, забезпечення їх належного використання та відтворення; (г) відмови від використання ГМО та продукції з них; (д) відмови від використання хімічно синтезованих зовнішніх ресурсів (за винятком виключних випадків); (е) довгострокового підтримання родючості ґрунту; (є) використання живих організмів та методів

механічного виробництва; (ж) забезпечення високого рівня біологічного розмаїття; (з) використання у виробництві процесів, що не завдають шкоди навколишньому природному середовищу, здоров'ю людей, рослинам, здоров'ю та благополуччю тварин (п. 1 ст. 4 Закону).

Аналогічно й Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 закріплює як загальні, так і спеціальні (специфічні) принципи органічного сільськогосподарського виробництва. Серед перших названо наступні принципи: (а) планування й організація біологічних процесів, що базуються на екосистемах з використанням їх внутрішніх природних ресурсів методами, які забезпечують: використання живих організмів і механічних методів виробництва; виробництво продукції рослинництва і тваринництва з урахуванням місцевих умов, виробництво водних організмів на засадах раціонального використання рибних ресурсів; виключення застосування ГМО, похідних ГМО або продуктів, вироблених генетично модифікованими організмами (за винятком ветеринарних медичних продуктів); оцінку ризику і, коли це доцільно, використання запобіжних і профілактичних заходів; (б) обмеження застосування вхідних продуктів (за винятком використання в окремих випадках продуктів з органічного виробництва, природних речовин, малорозчинних мінеральних добрив); (в) суворе обмеження використання хімічно синтезованих речовин у виняткових випадках, а саме: за відсутності відповідних агротехнічних прийомів; якщо вхідні продукти відсутні на ринку; якщо використання вхідних продуктів веде до неприйняттого впливу на довкілля; (г) адаптація правил органічного виробництва до санітарного стану, регіональних кліматичних відмінностей і місцевих умов і специфічних сільськогосподарських практик.

Щодо спеціальних національних принципів, то згідно з п. 2 ст. 4 Закону спеціальними принципами виробництва, зберігання, перевезення та реалізації органічної продукції (сировини) є принципи: (а) забезпечення збереження та відтворення родючості ґрунтів, стійкості ґрунтів та біологічного розмаїття ґрунтів методами, які оптимізують біологічну активність ґрунтів, забезпечують збалансоване постачання поживних речовин для рослин; (б) мінімізації використання невідновлювальних та зовнішніх ресурсів; (в) переробки відходів та супутніх продуктів рослинного та тваринного походження для подальшого використання у виробництві продукції рослинного та тваринного походження; (г) врахування місцевого або регіонального екологічного стану територій під час вибору категорії продукції для виробництва; (д) охорони здоров'я тварин шляхом заохочення природного імунного захисту тварин, відбору відповідних порід; (е) охорони рослин за допомогою превентивних заходів, таких як вибір відповідних видів та сортів, стійких до хвороб та шкідників, сівозміни, механічних та фізичних методів та захист від природних ворогів (шкідників); (є) врахування при виборі порід ступеня адаптації тварин до місцевих умов, їх життєздатності та стійкості до хвороб; (ж) дотримання високого рівня благополуччя тварин, що задовольняє потреби, притаманні кожному окремому виду; (з) виробництва продукції органічного тваринництва з тварин, що були вирощені в органічних господарствах з самого народження впродовж усього

життя; (и) годування тварин органічними кормами; (і) виключення використання штучно виведених поліплоїдних тварин; (к) збереження біологічного розмаїття природних водних екологічних систем, безперервної охорони водного середовища та якості навколишніх водних та поверхневих екологічних систем при виробництві продукції рибальства.

На відміну від цього, у Постанові Ради (ЄС) № 834/2007 визначено специфічні принципи як органічного сільськогосподарського виробництва, так і окремо принципи переробки органічної продукції. Так, згідно зі ст. 5 названої постанови, додатково до загальних принципів, органічне сільськогосподарське виробництво базується на таких специфічних принципах: (а) сприяння й підвищення рівня біологічної активності ґрунтів, їх природної родючості, стабільності та біологічного розмаїття, попередження й боротьба з ущільненням та ерозією ґрунтів, а також підживлення рослин головним чином через екосистему ґрунту; (б) зведення до мінімуму використання ресурсів, що не відновлюються, і продуктів несільськогосподарського походження; (в) утилізація відходів і побічних продуктів рослинного і тваринного походження в ході виробництва рослинної і тваринної продукції; (г) урахування місцевого або регіонального екологічного балансу при виборі продукції для виробництва; (д) підтримання здоров'я тварин шляхом стимулювання природного імунного захисту тварини, а також вибір відповідних кормів і методів господарювання; (е) підтримка здоров'я рослин профілактичними заходами, такими як вибір відповідних видів і різновидів, стійких до шкідників і хвороб, відповідна сівозмінна, механічні та фізичні методи і захист природних ворогів шкідників; (є) розведення худоби з урахуванням місцевих умов і у тісному зв'язку з землею; (ж) додержання високого рівня добробуту тварин з урахуванням потреб, притаманних певним видам; (з) виробництво продуктів органічного тваринництва з тварин, які були на органічному утриманні від народження й протягом усього життя; (и) вибір порід з урахуванням здатності тварин пристосовуватися до місцевих умов, їх життєздатності, опірності хворобам та властивих певним видам проблем зі здоров'ям; (і) годівля худоби органічними кормами, які складаються з сільськогосподарських інгредієнтів, отриманих у результаті органічного господарювання, та з природних речовин несільськогосподарського походження; (к) застосування практичних методів тваринництва, які посилюють імунну систему і покращують природний захист від хвороб, зокрема, відповідно, регулярний вигул, доступ до ділянок на свіжому повітрі та пасовищ; (л) виключення штучно виведених поліплоїдних тварин; (м) підтримання біологічного розмаїття природних водних екосистем, забезпечення належного стану навколишніх водних і суходільних екосистем при виробництві аквакультури; (н) годівля водних організмів кормами від екологічно безпечного використання рибних ресурсів. Додатково у ст. 6 розглядуваної Постанови Ради (ЄС) визначено специфічні принципи переробки органічних харчових продуктів, а у ст. 7 – специфічні принципи, застосовувані до переробки кормів органічного походження.

Як вбачається з викладеного, загальні й спеціальні (специфічні) принципи органічного сільськогосподарського виробництва в Україні й ЄС, незважаючи

на деякі відмінності в їх формулюванні, у цілому гармонізовані. Це дозволяє забезпечити однаковий вектор правового впливу на суспільні відносини з виробництва органічної сільськогосподарської продукції в Україні й ЄС. Однак національне законодавство, на відміну від законодавства ЄС, окремо не закріплює спеціальні (специфічні) принципи переробки органічних харчових продуктів й переробки кормів органічного походження. Вважаємо, що відповідні нормативні приписи щодо таких принципів слід включити до Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».